

Г.Рысбекқызы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
E-mail: gulnaz.rysbekkyzy@mail.ru

Қазақ және ағылшын тілдеріндегі туыстық атаулар – мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастыру құралы

Аңдатпа. Кез келген тілді үйреніп білу үшін сол халықтың әдеби мұрасын, сөздік қорын, әдебиеті мен мәдениетін және жалпы түсініктерінен хабардар болудың маңызы зор. Өйткені тілдегі сөздер аудармасы арқылы қолдана беруге болатын қатынас құралы ғана емес, әр елдің өзінің ұлттық таным-түсінігімен байланысты ақпараттық ерекшеліктері де бар. Мақалада осы мәселе ескеріле отырып, қазақ тілін ағылшын аудиториясында оқытуда ескерілетін мәдениетаралық қарым-қатынас, мәдениетаралық құзыреттілік ұғымдарына назар аударылды. Қазақ және ағылшын тілдеріндегі туыстық атаулар мен олардың қолданылу аясы мағыналық, танымдық, функционалдық тұрғыдан салыстырылып, ұқсастықтары мен айырмашылықтары анықталды. Қазақ тіліндегі туыстық атауларды шетелдіктерге оқытудың әдістемесі басты назарда ұсталды. Ғалымдардың пікірлеріне сүйене отырып лексикалық бірліктер тілдік деңгейлер бойынша жүйеленді. Қазақ дүниетанымы мен мәдениетіне мән беріле отырып, оларды тіл үйренудің әр кезеңінде оқытудың тиімді жолдары ұсынылды. Әр тілдік деңгейде қолдануға болатын жаттығулар мен тәсілдер таңдалып, талданып, оқыту мақсаттарына қарай жіктелді. Аталған сөздерді қолайлы ұғындырудың алғышарты ретінде қазақ және ағылшын тілдеріндегі туыстық атаулардың салыстырмалы сөздігі жасалды.

Түйін сөздер: туыстық атаулар, туыстық қатынас, мәдениетаралық қарым-қатынас, мәдениетаралық құзыреттілік, тілді оқыту.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2023-144-3-120-135>

Кіріспе. Кез келген тіл – сөйлеушісінің көп болуымен бай, икемді, өрісі кең. Әлемнің кейбір дамыған елдерінің тілі басқа елдерде де мемлекеттік тіл мәртебесіне ие. Тіл арқылы әр халық өзінің дәстүрі мен мәдениетін, дүниетанымы мен көзқарастарын әлемге таратады, себебі тіл – ұлт болмысының айғағы. Сондықтан тіл оқыту әдістемесінде тілді жалаң «қатынас құралы» деп қана емес, сонымен қатар «ұлттың жаны» ретінде де назарға алу аса маңызды компонент болып табылады. Қазақстанның өзге елдермен қатынастарының қазіргі жағдайы, оның әлемдік кеңістікке шығуы және жаңа саяси, әлеуметтік-экономикалық мәдени реалиялар қазақ тілін шет тілі ретінде оқыту

саласында үлкен өзгерістердің болуын қажет етеді. Ал қазіргі кезде қазақ тілін шет тілі ретінде оқуға деген сұраныс артып келеді. Кез келген шет тілі мәдениетаралық қарым-қатынас құралы екені белгілі, себебі ол әр ел азаматтарының өзара вербалды түсінісуіне негіз болады және тілін оқып жүрген елде өзін еркін ұстайтындай дәрежеде тілдік қарым-қатынастың даму деңгейін қамтамасыз етеді. Осыдан келіп, тілді үйренушінің ұғымында басқа халық өкілін түсіну қабілетінің орнығуы оның белгілі бір тілдік бірліктерді қолдана алуымен ғана емес, сондай-ақ, тіл иесі болып табылатын этностың мәдениет нормалары мен әр түрлі жағдайдағы сөйлеу әрекетін түсіну дағдыларымен де

байланысты деген қорытынды шығады. Демек шет тілі тек мәдениетаралық қарым-қатынас құралы ретінде ғана емес, сонымен қатар өзге мәдениетті танып, өз мәдениетінді насихаттайтын, өзара рухани баюға көмектесетін құрал ретінде де қарастырылуы тиіс. Қазақ тілін шет тілі ретінде оқытудың басты мақсаттарының бірі білім алушының екінші тілдік тұлғасын қалыптастыру болып табылады. Бұл мақсаттың орындалуына мәдениетаралық құзыреттілік жауап береді. Мәдениетаралық құзыреттіліктің мағыналық басымдығы шет тілін оқудың өзге мәдениетті тану үрдісі ретінде қарастырылуы. Білім алушылар шет тілін және шет тіл мәдениетін оқудың түрлі стратегияларымен танысады. «Шет тілін оқытуға арналған әрбір сабақ – мәдениеттер тоғысы, мәдениетаралық коммуникация тәжірибесі. Өйткені шет тілінде әрбір лексема шетел әлемін бейнелейді және шетел мәдениетін танытады: әрбір сөздің лексикалық мағынасы ұлттық санада қалыптасқан ұғым-түсінікті бейнелейді» [1, 32].

Зерттеу әдістері. Зерттеу жұмысының барысында осы тақырыпқа қатысты бұған дейін жарық көрген теориялық материалдарға шолу жасалды. Қазақ және ағылшын тілдеріндегі туыстық атаулар семантикалық және когнитивтік тұрғыдан өзара салыстырылды. Нәтижесінде жүйелеу әдісі арқылы екі тілдегі туыстық атаулардың жалпы көрінісі айқындалды. Туыстық атаулардың сөздігін құрастыру үшін жіктеу, интерпретациялау әдістері қолданылды. Зерттеу мақаласын жазу барысында біраз авторлардың практикалық оқу құралдарына талдау жүргізіліп, ішінара салыстырылып, жиналған материалдар синтезделді. Туыстық атауларды оқытуға арналған жаттығулар жинақталып, классификация әдісі арқылы деңгей бойынша жіктелді.

Талқылау және нәтиже. Қазақ тілін басқа ұлт өкілдеріне оқытудағы негізгі парадигма – мәдениетаралық қарым-қатынас пен мәдениетаралық құзыреттілік. Тілдің өзегінде сол халықтың ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық болмысы мен барша рухани құндылықтары сақталады. Тілді оқыту әдістемесінде бұл мәселенің ескерілуі

аса маңызды, өйткені онсыз тілдің мүмкіндігі толық ашылмайды. Тілді дамығудың тағы бір көзі шет елдік меңгеретін тіл топтарын мәдениетаралық парадигма көмегімен ұғу, түсіну. Ана тіліміздің ішкі мазмұны мен құндылығын меңгере отырып, шет елдік тіл ретінде қарастыру. Басқа ұлт өкілдерінің бір-бірімен түсінісудің алғышарты мәдениетаралық қарым-қатынаста жатыр.

Әр халықтың өзіндік даралаған ұлттық қайталанбайтын ерекшеліктерін, өзіне сай өзгешеліктерін сипаттап және жіктеп көрсететін салт-дәстүрі мен әдет-ғұрып лексикасы бар. Ол саф рухани дүниені де, ұлттық болмысты да, материалдық дүниені де өзіне сіңіреді. Олардың түпкі қайнарында өзінің дәуірлер қойнауына кететін терең тарихи құндылығымен, негізді салт-санасымен, әлемдік, мәдениетаралық қарым-қатынас үшін аса ерекше елеулі танымдық құндылықтарымен дараланатын лексика-семантикалық топтардың ішінде туыстық атаулар өзіне ерекше назар аударады. «Әр халықтың өз халқының мәдениетін көрсететін дәстүрлі сөздік қоры болады. Туыстық терминдер мәдениетаралық қарым-қатынас үшін маңызды болып табылатын танымдық құндылықтар болып табылады» [2, 105] Туыстық атаулары ұлттық рухани болмысты сипаттайтын, маңызды және мағыналы этномәдени негізіне ие мәдениет пен руханият әлемінің маңызды құралы. Олардың қалыптасуы мен жүйеленуі белгілі бір халықтың өмірімен, тұрмыстық ерекшелігімен, өркениетімен, салт-дәстүрі және әдет-ғұрпымен тікелей байланысты. Ол – тарихи және этникалық ұғым. Тілді үйрену барысында этнос мәдениетіне қатысты түрлі ұғым-түсініктердің өзара ұқсастығы мен ерекшеліктеріне назар аударудың сөйлеу тілінің лексикасын меңгеруде де маңызы зор. «Қазақ мәдениетінің орталығында қазақтың туыстық жүйесі жатыр. Қазақтың мерекелері, әдет-ғұрыптары мен салт-дәстүрлерінің көпшілігі отбасымен, некемен, туған күн, бала туылуымен байланысты. Сондықтан әлемнің әр түкпірінен келген шетелдік студенттерге туыстық терминдерді үйрету өте маңызды, өйткені күнделікті қарым-қатынаста

туыстық терминдерді білу жергілікті халықпен қарым-қатынасты жеңілдетеді» [3, 108]

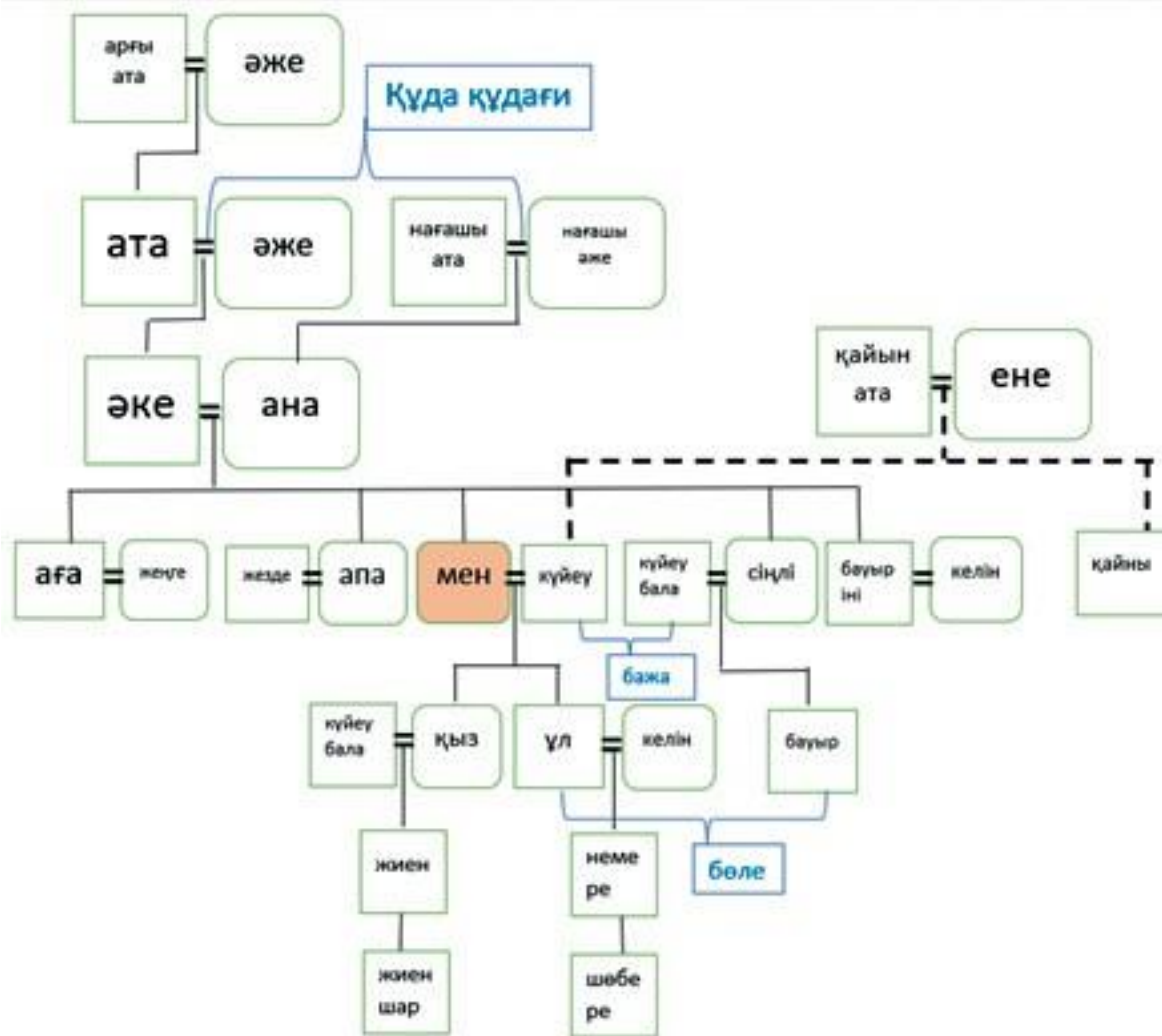
Тақырыбымызға қатысты алғанда тілді оқыту әдістемесімен қатар теориялық зерттеулердің алдында да біршама мәселелердің тұрғанын байқауға болады. Қазақ және ағылшын тілдеріндегі туыстық атауларды салыстырғанда, олардың арасындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды осы мәселелердің қатарына жатқызуға болады. Ұқсастықтарға келетін болсақ, екі тілде де тігінен (ата, әке, бала, немере) және көлденеңінен (әке, ана, аға, әпке, жезде, жеңге) туыстардың атауы жасы, жынысы бойынша ерекшеленеді. Олар негізгі тірек атаулар. Оларға берілген түсіндірме де мағынасы жағынан ұқсас келеді. Мысалы, қазақ тілінде «АНА зат. Баланың туған шешесі; балалы әйел [4, 495б.]». Ал ағылшын тілінде MOTHER – a female parent (әйел жынысты ата-ана) [5.]», қазақ тілінде «ӘЖЕ зат. Әкесінің, сондай-ақ анасының шешесі, үлкен шеше [6, 373.]», ағылшын тілінде «GRANDMOTHER - the mother of a person's father or mother (тұлғаның әкесінің немесе шешесінің шешесі) [7.]» Екі тілде де туыстық қатынас қан бойынша, заң бойынша деп бөлінеді. Қазақта ежелден әр адамның үш жұрты бар делінген: өз жұрты (әйелдер үшін төркін), қайын жұрты, нағашы жұрты.

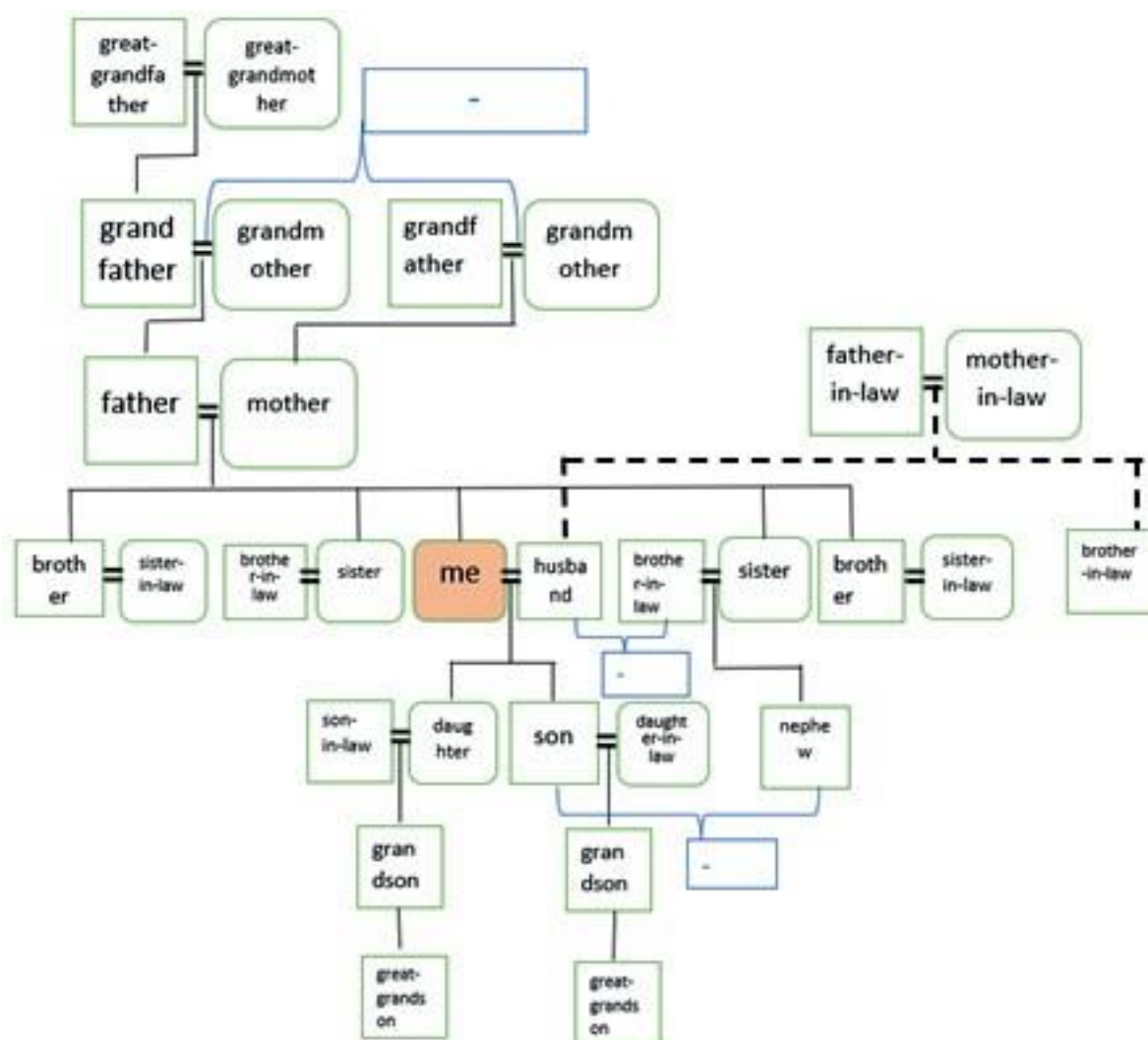
Ал айырмашылықтарына келетін болсақ, батыс елдері отбасы түрін *nuclear family* (әке, ана, бала), *extended family* (әке, ана, бала, ата, әже, аға, тәте т.б.) деп бөледі. Ал қазақтар *жақын, туған, туыстар* деп жалпы айтады, ал *ата мен әже* сөзсіз негізгі жанұяға жатады. Жалпы түркі тектес туысқан халықтардың туыстық

негіздері Батыс халықтарында ұшырасатын туыстық атауларға қатты ұқсай бермейді. Ішкі мазмұны бір болғанымен сыртқы пішіні бөлек. Себебі ондағы туыстық, отбасылық, жалпы ағайын арасындағы қарым-қатынас өзіндік өзгешеліктерге толы. Түркі тілдес ағайындарда әр адамның туыстық, отбасылық қарым-қатынаста негізі, әулеттегі орны және міндеті мен жас ерекшелігі, сияқты түрлі орны бар. Сондықтан әр отбасы мүшесі орнына қарай өзіне сай атаулармен аталады. Мысалы, халқымызда кез келген адамға абысын, әже, жеңеше, жезде, құдаша, әпке деп айтпайды. Көршілес орыс халқында дядя біз қарастырып отырған ағылшындарда uncle сияқты туыстық атау түркі халықтарында ұшыраспайды.

Екі тілдегі туыстық атауларды айырмашылығын айтқан кезде атаулар мен ұғымдардың артында жатқан танымдық концептіні де тілге тиек ете кету қажет. Мысалы, біздегі *нағашы* деген жай ғана шешенің туыстары емес. Ол ұғымның артында жылулық, жақындық, жиенте деген құрмет, тіпті материалдық сый-сыяпат та жатыр. Ал *құда-құдағи* жай ғана ұлыңның ата-енесі емес, ол жамбас пен бас асып, құдайындай сыйлайтын «мың жылдық» қатынасты сабақтастырушы адамдар. Танымдық тұрғыдан қазақтың «жеңгесі» мен ағылшындықтардағы «*sister-in-law*» екеуі екі түрлі ұғым. Батыста жеңге біздегідей сырыңды айтатын, қателіктеріңді жасырып отыратын, ата-анаға айта алмаған нәрсені оларға жұмсартып жеткізетін тұлға емес.

Екі тілдегі туыстық атаулардың жалпы жүйесін 1 және 2-сызбалардан көруге болады.

Антропологтардың туыстық атауларды жіктеуінің б жүйесінен сәйкес америкалықтар мен көптеген еуропалықтардың туыстық атаулары «эскимос» жүйесіне жатады. Яғни, әкесі мен анасы жағынан туыстарды бірдей атайды. Ал қазақи туыстық атаулар «судан» жүйесі типіне жатады. Яғни, әке және ана жағынан шыққан туыстардың атауында, жынысына қарай ағайынды адамдардың балаларының атауында өзгешелік болады [8]. Мысалы, шеше жақтың туыстарын *нағашы* дейміз. Ұлдың баласын *немере* десек, қыздың баласын *жиен* дейміз. Сол сияқты апалы-сіңлілердің баласын *бөле* дейміз. Қазақ тілінде әр ұғымға атау берілген. Мысалы, жеті ұрпақ *бала, немере, шөбере, шөпшек, немене, туажат, жекжат* деп жеті түрлі аталады. Ал ағылшын тілінде *son, grandson, great-grandson, great-great-grandson* деп қосымша жалғану арқылы жалғаса береді.

Жоғарыда негіздеп көрсеткендей туыстық атаулар адамдардың сөйлескендегі жалпы коммуникативтік негізін, бір-бірімен жақындық-алыстық көлемі мен дәрежесін бағамдайды. Сонымен қатар халықтың әдет-ғұрыпын, дүние танымын, рухани құндылықтарын сақтай отырып, ұрпақтан ұрпаққа тасымалдайтын тілдік бірліктер. Бұл тілдік қолданыстар, біріншіден, әлеуметте, әулетте тұлғалардың бір-біріне тиісті орнын, қарым-қатынасын реттеп анықтайды. Екіншіден, апелляциялық қызмет те жасайды. Кей туыстық ұғымдар бейтаныс адамдарға қарата айту ұлтымыздың мәдениетінде бар. Ал ағылшын тілінде осы құбылыс кездеспейді. Біз білмейтін адамдарға «қарындас, аға, апай, апа, ата, қызым, ұлым, әкей, шешей» деген ұғымдарды қаратпа сөздер ретінде пайдалансақ, ағылшындықтар «*sis, ma'am, miss*» (мырза, ханым) сөздерін қолданады. Ал, «ханым¹, мырза²» сөздері бізде ертеден бар. Әуелде қоғамдық титул ретінде

орныққан: хандардың әйелі – ханым, түсінікті атау (алайдаресми қатынаста соңғы ширек ғасыр көлемінде қолданып жүрміз). Танымайтын адамға жынысы және жас ерекшелігіне қарай апелляциялық қызметте туыстық ұғымдарын пайдалануымызда олар тек қана соған сай қаратпа және назар аудару қызметін атқарумен шектелмейді. Ол аға, ата, балам немесе қызым сияқты ұғымдарға сыпайылық, жақындық және ерекше жайдары сезім негіздеп, перлокутивті әсер тудырады. Яғни тұлғалар арасындағы байланыстың қарым-қатынастың негізді және болымды, ұтымды және нәтижелі жүзеге асуына негіз болады. Бұл қолданыстардың дәстүрге айналу себебі, шежіре бойынша бәріміздің шыққан тегіміз барып тоғысатын «атам қазақтан» тарайтын бір адамның балалары саналатындығымыздан болуы мүмкін. Туыстық, әулет арасындағы қарым-қатынасты айқындайтын тілдік қолданыстардың эмоциялық қызметі де, қоғамдық ортаға әсер етуі де үлкен мәнге ие.

Халықтың мәдени және рухани өмірінің маңызды бөлігі болып табылатын туыстық атаулардың қазақ және ағылшын тілдеріндегі баламаларын салыстырып, оларға семантикалық және танымдық жағынан талдау жасау барысында ұқсастықтар мен айырмашылықтарға баса назар аударылуы тиіс. Ағылшын аудиториясына қазақ мәдениетінің негізгі тарауларының бірі – туыстық атаулар мен қатынастарды оқыту арқылы көрсете аламыз. Туыстық ұғымдар тіл үйренушілердің жас ерекшелігіне, тілдік деңгейіне қарай түрлі әдіс-тәсілдер арқылы оқытылады. Олардың негізгілерінің бірі – салғастырмалы сөздігін ұсыну. Үйренушінің көз алдында тұруы үшін олардың мынандай үлгілерін ұсынуға болады (4, 5, 6, 7-кестелер).

¹Ханым – хандардың әйелдеріне берілетін лауазым

²Мырза – Кеңес дәуіріне дейінгі қазақ қауымында ауқатты, беделді адамдардың есіміне қоса айтылған атау. Олардың балаларын, үрім бұтақтарын да Мырза деп атаған (мысалы, Құнанбай Мырза, Тәкежан Мырза). Бұл сөз сыйлау, құрметтеу нышанын білдіреді, сондай-ақ қолы ашық, жомарт адамды да қазақтар М. деп мадақтайды. Кейінгі кезде Мырза қаратпа сөз ретінде (мысалы, көпшілік жиындарда “Ханымдар мен мырзалар!”) айтылып жүр.

Қазақ-ағылшын тілдеріндегі тікелей баламасы бар туыстық атаулар:

Қазақ тіліндегі туыстық атаулар	Ағылшын тіліндегі туыстық атаулар
әке	father
ана, шеше	mother
ұл	son
қыз	daughter
ата	grandfather
әже, апа	grandmother
күйеу	husband
әйел	wife
немере	grandson
шөбере	great-grandson
қайын ата	father-in-law
ене	mother-in-law

Ағылшын тілдерінде баламасы жоқ туыстық атау түрлері:

Қазақ тіліндегі туыстық атаулар	Ағылшын тіліндегі түсіндірмесі
нағашы	a relative of one's mother
бөле	a child of one's mother's sister
жиен	1) a child of one's daughter 2) a child of one's sister
құда	1) the father-in-law of one's son or daughter 2) elderly male relatives of one's son-in-law or daughter-in-law
құдағи	1) the mother-in-law of one's son or daughter 2) elderly female relatives of one's son-in-law or daughter-in-law

Ағылшын тілінде баламасы бар, алайда түсіндіруді қажет ететін туыстық атаулар:

Қазақ тіліндегі туыстық атаулар	Ағылшын тіліндегі баламасы	Ағылшын тіліндегі түсіндірмесі
жеңге	sister-in-law	the wife of your brother
қайын апа		the elder sister of your husband
қайын сіңлі		the younger sister of your husband
абысын		the wife of the brother of your husband
балдыз		the younger sister of your wife
жезде	brother-in-law	the husband of your sister
қайын аға		the elder brother of your husband
қайны		the younger brother of your husband
бажа		the man who is married to the sister of your wife
әпке, апа, апай	sister	elder sister
сіңлі		female person's younger sister
қарындас		male person's younger sister
аға	brother	elder brother
іні		younger brother

Ағылшын тіліндегі бірнеше сөз балама болып табылатын туыстық атаулар

Қазақ тіліндегі туыстық атаулар	Ағылшын тіліндегі туыстық атаулар
келін	1) daughter-in-law 2) sister-in-law
күйеу бала	1) son-in-law 2) brother-in-law
аға	1) elder brother 2) uncle 3) cousin (elder male)
іні	1) younger brother 2) cousin (younger male) 3) nephew
әпке, апа, апай	1) elder sister 2) aunt 3) cousin (elder female)
сіңлі	1) younger sister 2) cousin (younger female) 3) niece

Бангкок университетінің зерттеушісі Бенжамин Панмей осындай сөздер тізімі болуы және оларды жаттау маңыздылығына өз зерттеуінде тоқталады. Сондай-ақ эмпирикалық зерттеулер көрсеткендей, белгілі бір тақырыптағы нақты сөздер тізімінің болуы тіл үйренушілердің лексиканы әр-түрлі мобильді қосымшалар арқылы сабақтан тыс уақытта жаттықтыруына мүмкіндік беріп, тиімділігін арттырады. [9, 94] Осы айтылғандарды жинақтай келгенде, қазақ туыстық атауларын шетелдіктерге оқыту әдістемесінің ғылыми-теориялық әрі практикалық мәні айқындала түседі. Алдымен қай сөздің қай деңгейде оқытылатынына назар аударайық. Бұл тұста атауларды деңгейге қарай жіктеуде бірзділік жоқ екенін байқадық. Мысалы, Бейсенбаева Л.Ж. қарапайым деңгейге мына сөздерді жатқызады: *әке, ана, ата, әже, бала, ұл, қыз, аға, әпке, іні, сіңлі,*

қарындас, немере, күйеу, әйел. Ал Құлманов Қ.С. қарапайым деңгейге жатқызатын сөздер: *әке, ана, ата-ана, ұл, қыз, балалар, ата, әже, жезде, әпке, қарындас, жиен, іні, аға, сіңлі.* Дәулеткереева Н.Ж. базалық деңгейге келесі сөздерді жатқызған: *бауыр, жеңге, күйеу, әйел, ортаншы, шағын, үйлену, тұрмыс құру, отбасы мүшесі, немере, шөбере, бауырмал, бойжеткен, жігіт, егіз.* Мұсаева Г.Б. болса базалық деңгейге төмендегі сөздерді жатқызады: *ата – әже, әке – шеше, аға – жеңге, әпке – жезде, іні – келін, сіңлі / қарындас – күйеу бала, ұл – келін, қыз – күйеу бала.* Ал Досмамбетова Г.Қ. бастаған авторлар тобы базалық деңгейге мына сөздерді жатқызады: *ата-ана, бауыр, бауырмал, кенже, кіші, қара шаңырақ иесі, отау иесі, ағайынды, жеңге, келін, жиен, бөле, жиеншар, күйеу бала, көке, нағашы, немере аға, ата ана.* Қабылдағанға жеңіл болу үшін айтылғандарды төмендегі кестеге түсірдік (1, 2-кестелер).

Қарапайым деңгей А1

Оқу құралдары, авторлар	Сөздер
Бейсенбаева Л.Ж. [10, 19]	<i>әке, ана, ата, әже, бала, ұл, қыз, аға, әпке, іні, сіңлі, қарындас, немере, күйеу, әйел.</i>
Құлманов Қ.С. [11, 32-40]	<i>әке, ана, ата, әже, балалар, ұл, қыз, аға, әпке, іні, сіңлі, қарындас, жезде, жиен, ата-ана.</i>
Зайсанбаев Қ.Т. [12, 14]	<i>әке, шеше, ата, әже, апа, аға, қарындас, сіңлі, іні, әпке, апай</i>
Күзекова З.С. [13, 12-13]	<i>отбасы, ата, әже, әке, ана, әпке, аға, ағайынды, іні, сіңлі, қарындас, бала, ұл, қыз, бауыр, күйеу, әйел.</i>

Базалық деңгей А2

Оқу құралдары, авторлар	Сөздер
Дәулеткереева Н.Ж. [14, 21-32]	<i>бауыр, жеңге, күйеу, әйел, ортанышы, шағын, үйлену, тұрмыс құру, отбасы мүшесі, немере, шөбере, бауырмал, бойжеткен, жігіт, егіз</i>
Мұсаева Г.Б. [15, 34-39]	<i>ата – әже, әке – шеше, аға – жеңге, әпке – жезде, іні – келін, сіңлі / қарындас – күйеу бала, ұл – келін, қыз – күйеу бала</i>
Г.Қ. Досмамбетова [16, 7-20]	<i>ата-ана, бауыр, бауырмал, кенже, кіші, қара шаңырақ иесі, отау иесі, ағайынды, жеңге, келін, жиен, бөле, жиеншар, күйеу бала, көке, нағашы, немере аға, ата ана.</i>
Күзекова З.С. [17, 12-14]	<i>ата, әже, әке, ана, әке шеше, ата ана, әпке, аға, ағайынды, іні, сіңлі, қарындас, бала, ұл, қыз, ер азамат, күйеу, әйел, бауыр, ағайын туған, туған, сәби, апалы сіңлі, ағалы інілі, қайын жұрт, қайын ата, қайын ене, қайын аға, қайын апа, абысын, келін, күйеу бала, балдыз, бөле, жезде, жеңге, жиен, нағашы, немере, немере аға, қара шаңырақ, қара шаңырақ иесі, отау иесі, үлкен, кіші.</i>

Қазақ тіліндегі қазіргі қолданыста жүрген туыстық атауларды еуропалық тіл оқыту стандарты бойынша шартты түрде төмендегідей топтарға бөлдік (3-кесте).

3-кесте

A1 Қарапайым деңгей	A2 Базалық деңгей	A3 Орта деңгей	A4 Ортадан жоғары деңгей	A5 Жоғары деңгей
отбасы жанұя әке ана аға апай, әпке бауыр, іні қарындас сіңілі бала ұл қыз күйеуі әйелі ер адам әйел адам бөле	нағашы ата нағашы әже немере жиен туыс туысқан туған	өгей ата-баба арғы ата қайын жұрт қайын ата ене қайын аға қайын апай қайын қайын сіңлі жеңге жезде ағайын апалы- сіңлілі бажа балдыз жесір әйел ерлі- зайыпты жақын құда құдағи келін күйеу бала жетім шөбере	ата тегі жеті ата жұбай жора-жолдас бала-шаға әулет бай ру отау иесі қара шаңырақ иесі тұңғыш кенже ортаншы	туыстық атауларға қатысты тұрақты тіркестер, мақал мәтелдер, Апама жездем сай. Анасын көріп қызын ал. Екі аяқтыда бөле тату. т.б. Шаңырағың биік болсын, кереген кең болсын, босағаң берік болсын.

Қазақ тілін шетелдіктерге оқыту барысында тек қана аударма әдісіне жүгіне алмаймыз. Себебі, туыстық атауларды салыстырып, талдау барысында лакуна сөздер кездесетінін көрдік. Аударма әдісімен қатар түсіндірме әдісті де қолдану қажет. Себебі, кей туыстық қатынастардың мағынасын, ағылшын тілінде баламасы болмағандықтан, тек түсіндіру арқылы жеткізе аламыз. Мысалы, ағылшын тілінде «құда-құдағи» деген сөз жоқ. Оны «келіннің немесе күйеу баланың ата-анасы» деп түсіндіру керек. Сол сияқты «бажа, абысын, бөле» деген ұғымдарға да арнайы атау берілмеген. Сондай-ақ, туыстық сөздерді генеалогиялық ағаш немесе шежіре схемасын көрсету арқылы

түсіндіреміз. Туыстық атауларды оқытудің тағы бір жолы атақты адамдардың немесе кино, мультфильм, ертегі кейіпкерлерінің жанұялары туралы айту. Мысалы, Қызыл телпектің әжесі, Күлшеқызыдың өгей анасы, күйеуі, Су перісінің әпкесі, Димаштың ата-анасы, қарындасы, Г.Головкиннің егізі, Ромео Монтеки әулетінен, Джульетта Капулетти әулетінен т.б.

Ал жатталған сөздерді пысықтап, бекіту үшін мәтін беріледі. Мәтін негізінде білім алушылар өз жанұялары туралы айтып, сипаттап береді. Өз жанұясы туралы әлеуметтік желілерге пост жазуды, видео таныстыру түсіруді ұсынуға болады.

Осы тұста мәдениет пен тілдің байланысын ескере отырып, отбасы туралы

қазақ санамақтарын үйрету сөздерді жаттауды жылдамдатығын айтпай кетпеуге болмас. Білім алушылардың деңгейіне қарай әр түрлі өлеңдер мен санамақтарды қолдануға болады. Мысалы,

Бір үйде біз нешеуміз?

Кел санайық екеуміз.

Бас бармағым — атам,

Балан үйрек — апам,

Ортан терек — әкем,

Шылдыр шүмек — анам,

Кішкентай бөбек — мен.

Біз үйде нешеуміз?

Біз үйде — бесеуміз.

немесе тағы бір мысал:

Ең жақын адамдар,

Әкем мен анам бар.

Әкемнің әкесі,

Ақ басты атам бар.

Әкемнің шешесі,

Ақ шашты әжем бар.

Ұлдардың үлкені,

Бір туған ағам бар.

Қыздардың үлкені,

Бір туған әпкем бар.

Ұлдардың кішісі,

Бір туған інім бар.

Қыздардың кішісі,

Бір туған қарындас,

Әпкеге — сіңлі бар.

Қазақ тілін үйренушілерге қазақ мәдениеті қызығушылық тудырады сөзсіз. Бұл тұста ғашықтық жырлардың мазмұнын қысқа мәтін ретінде қолдануға болады. Жырларды бейімдеу барысында туыстық атаулардың қолданылуына баса мән берген жөн. Мысалы, Қарабай мен Сарыбай арқылы *бел құда, бесік құда* деген ұғымдарды түсіндіруге болады. Қыз Жібек жыры да туыстық атауларды түсіндіріп, қолдану үшін жақсы мысал бола алады. Жоғары деңгейдегі білім алушылар үшін нағашы мен жиеннің арасында сыйластық, әзіл қалжың негізінде жүрегін «қырық серкеш» ғұрыбы туралы да, оның шығу тарихы туралы аңызды да айтып кетуге негіз бар. Сондай-ақ туыстардың арасындағы қарым-қатынас туралы түсінік беру үшін Абай жолы романынан үзінді келтіруді ұсынамыз. Мысалы, Абай жолының Қайтқанда тарауындағы

Абайдың қаладағы оқудан ауылға кеп, туған-туыстарымен қауышуында әйелдің ер азаматқа деген құрметіне («Бала көп ішінен, ең алдымен өзінің шешесін көріп, соған қарай жүре беріп еді, шешесі анадай жерде тұрып: — Әй, шырағым балам, әуелі аржағыңда әкең тұр. Сәлем бер! — деді.» [18, 20]), әкенің қаталдығын («...Үшеуі бірдей жамырай сәлем берді. Құнанбай тез бұрылып сәлемдерін алды да, қысқа ғана амандық сұрады. Тұрған орнынан қозғалған жоқ. Баласын қасына да шақырмады» [18, 20]), ананың махаббатын («Кезек өз шешесіне келгенде, ол сүйген жоқ. Қатты бір қысып, бауырына басып тұрды да, маңдайынан иіскеді. Абайдың әкесіндегі тартымды салқындық шешесіне де көптен бері мінез болған. Бала осыдан арғыны күтпеуші еді. Бірақ, бауырына басқанның өзінде де Абайдың жүрегін қатты-қатты соқтырған аса бір өзгеше жақындық білінді. Ана құшағы!» [18, 21]), әженің сүйіспеншілігін («Қарашығым, қоңыр қозым... Абайжаным...— деп кемсеңдеп, жылауға айналып кетті. Әжесі құшақтаған бойында үлкен үйге кірген Абай, ымырт жабылғанша осында болды.» [18, 21]), жеңгелердің қалжыңы мен еркелетуін («Телгара! Айналайын Телгара! Соқталдай азамат боп кетіпсің-ау!— деп, мойынынан құшақтай алып, бетінен сүйді. Тағы бір жеңгесі — Ызғұттың қатыны Тобжан да сүйді. Содан кейін үлкен қатындар және осы топтағы үлкен еркектің, ағалардың да бір-екеуі сүйіп жатыр. Абайды шын балаға айналдырып жіберген осы сүйістер еді. Ол қысылып қызарғанмен қашып та құтыла алатын емес» [18, 21]), ат тергеу салтына куә болу арқылы туыстық қарым-қатынастарды көрсете аламыз.

Тіл үйренушілердің қызығушылықтарын арттыру мақсатында сабақ мазмұнына жанұя мүшелері туралы түрлі жұмбақтарды енгізуді ұсынуға болады.

Солардың бірі: Оңынан да, солынан да бірдей оқылтын бес туыстық атауды тап. Жауабы: ата, ана, аға, апа, іні. Сөзжұмбақ шешу тәсілі де сөздердің ойда жатталып, дұрыс жазылуын үйренуге септігін тигізеді.

Туыстық атауларды оқытуға бағытталған іс-әрекеттерді Блум таксономиясы деңгейлері бойынша оқу мақсаттарына сәйкес төмендегіше жіктеуге болады:

Оқыту мақсаттары	Іс-әрекеттер	
	Базалық деңгей	Жоғары деңгей
Білу	1) Қазақ тіліндегі туыстық атаулардың ағылшынша баламасын беру. Баламасы жоқ сөздердің мағынасын түсіндіру. 2) Шежіре схемасы (генеалогиялық ағаш) арқылы тек қана қазақша атауларды көрсету. 3) Танымал адамдардың, кейіпкерлердің суреті арқылы туыстық атауларды таныстыру. 4) Туыстық атаулар туралы санамақ жаттау.	
Түсіну	1) Отбасы мүшелері туралы жұмбақ шешу. 2) Туыстық атаулардың түсіндірме сипаттамасын оқи отырып, шежіре сызбасын толтыру, сөзжұмбақ шешу. 2) Оқуға және тыңдауға арналған бір кейіпкердің отбасы туралы мәтін беру. Мәтін сипаттамалық мазмұнда болады. Мәтін бойынша тапсырмалар орындау. Мысалы, суреттегі адамдардың атын жазу.	1) Оқуға және тыңдауға арналған мәтін беру. Мәтін мазмұны отбасындағы адамдардың мінезі (тұңғыш, ортаншы, кенже бала қандай болады), отбасындағы адамдардың қарым қатынасы (ата-әже мен немере арасындағы, ене мен келін арасындағы, нағашы мен жиен арасындағы т.б.), отбасылық дәстүрлер, қазіргі кездегі отбасылық мәселелер (қоғамда қарттар үйінің болуы, жасөспірім баламен ата-ананың тіл табысуы, балалардың ата-анасынан шындықты жасыруы) туралы болуы мүмкін.
Қолдану	Өз отбасы туралы айтып беру, видео ролик түсіру, инстаграмға пост жазу, досына хат жазу.	Өз елінің дәстүрі бойынша отбасындағы адамдардың қарым қатынасын сипаттап беру. Өз үйіндегі дәстүрлерді айту, жазу.
Анализ	Басқа ел мен қазақ отбасын салыстыру.	Өзге елдер мен қазақ отбасындағы дәстүрлерді, мәселелерді салыстыру. Көркем әдебиет шығармаларынан алынған үзіндіге сүйене отырып, дәстүрлі қазақ отбасындағы туыстық қатынастар мен өзге елдегі туыстық қарым-қатынастарда салыстыру.
Синтез	Алдыңғы өткен немесе келесі өтілетін тақырыптармен біріктіре отырып қолдану. Мысалы, мінез құлықты сипаттайтын сын есімдерді өтіп, отбасы мүшелерін сипаттауға болады.	
Бағалау		Белгілі бір мәселе бойынша өз ойын айту. Талқылау, дебат ұйымдастыру. Мысалы, үйленбеген, тұрмысқа шықпаған адам неше жасқа дейін ата-анасының үйінде тұру керек? Қоғамдағы бір отбасылық мәселені алып, оның шешу жолдарын табу. Отбасына, туыстық қатынастарға қатысты тұрақты тіркестер мен мақал-мәтелдердің мазмұнын талқылау.

Қорытынды. Туыстық атаулар – екі тілдің де ұлт болып қалыптасу кезеңдерінен жалғасып келе жатқан рухани құндылықтары. Туыстық атаулардың этимологиялық тегінен бөлек, қазіргі қолданыстағы мағынасы мен атқаратын қызметі тіл үйренушілер үшін аса маңызды. Мысалы, қазақ тілін үйренушілер үшін ата-ана мен баланың арасындағы сыйластық қатынастың формасын білмей тұрып, сөздерді ағылшын ұғымы бойынша қолдану ыңғайсыздық тудыруы мүмкін. Сол секілді жеңге мен қайының, жеңге мен қайын сіңілінің, жезде мен балдыздың т.б. араларындағы қатынастың да игерілуі тиіс өзіндік сырлары бар. Сырттан келіп, ұлттық мәдениеттің ерекшеліктерін әлі түсінбеген адам үшін бұл түрліше әсер беретіні анық. Ағылшын аудиториясында қазақ тілін оқыту кезінде, қазіргі классикалық үлгідегі әлемдік әдістемелердің жетістіктерін негізге ала отырып, оқытылып жатқан тілдің өзіндік ерекшеліктерін де назардан шығармауымыз керек. Қорыта келгенде айтарымыз, шет тілін үйретуші білім алушылардың бойында мәдениетаралық құзыреттілік қалыптастырып, мәдениет-аралық қарым-қатынасты дамытуға назар аударады. Осы екі ұғымға сүйеніп, лексика мен тілдік дағдыларды дамытудың маңызы зор.

Қазақ тілін оқыту әдістемесі бойынша бүгінге дейін біршама зерттеу еңбектер мен әдістемелік құралдардың жарық көргені белгілі, олардың дені жалпы өзге тілді аудиторияларға арналған, алайда халықаралық маңызға ие жеке тілдерге арналғандары өте аз. Ағылшын тілі әлемдік тіл, сондықтан ол арқылы қазақ тілі мен мәдениетін, ұлттық құндылықтарымызды насихаттау бойынша әлемдік кеңістікке ықпалдасудың негізгі жолы. Қазіргі қазақ тілін шетелдіктерге оқыту әдістемесінде «аралық тіл» ұғымы қолданылып келді. Үйренуші мен үйретушінің арасын жалғастырушы тіл. Мысалы, қазақ тілін білмейтін үйренуші мен ағылшын тілін білмейтін оқытушының өзара түсінісуі үшін қолданылатын үшінші тіл. Қазіргі кезде зерттеушілер тарапынан ұлттық ұғымдарды немесе сөз мағынасын қабылдауда аралық тіл кедергі келтіріп, үйренушінің түсінігін бұлыңғырландыратыны туралы пікірлер айтылып жүр. Ал ағылшын тілінің халықаралық мәртебесі кез келген тіл өкілінің қазақ тілін үйренуіне тікелей жол ашады, өйткені әлем елдерінің көпшілігінде бұл тіл әр азаматтың туған тілінен кейінгі екінші тіл ретінде қолданылады. Сондықтан қазақ тілін ағылшын тілді аудиторияда оқыту мәдениетаралық коммуникацияның бірден-бір жолы болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Тер-Минасова С.Г. Тіл және мәдениетаралық коммуникация. – Алматы: Ұлттық аударма бюросы, 2018 – 320 б.
2. Sagdieva R., Khusnutdinov D., Mirzagitov R., Galiullin R. Kinship terms as proof of genetic relationship // Journal of social studies Education research. – 2019. – Т.10. №3. – 103-107
3. Оразбекова И.Г., Мулдағалиева А.А., Окушева Г.Т. Социокультурные функции казахских терминов родства по браку // ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы. – 2019. – №3. - Т.175. – 105-112. URL: <https://doi.org/10.26577/EJPh-2019-3-ph15> (дата обращения: 15.09.2022).
4. Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 1 том. Құраст. Т.Жанұзақ, С.Омарбеков, Ә.Жүнісбек және т.б. – Алматы: «Тіл білімі институты», 2011. 1 том. – 752 б.
5. Онлайн Кэмбридж сөздігі <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/mother> (Accessed: 02.02.2023).
6. Қазақ әдеби тілінің сөздігі. Он бес томдық. 1 том. Құраст. Ғ.Қалиев, С.Бизақов, О. Нақысбеков және т.б. – Алматы: Тіл білімі институты, 2011. – 744 б.
7. Онлайн Кэмбридж сөздігі <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/grandmother> (Accessed: 02.02.2023).
8. Crystal Sheib Cultures of the world: Perspectives of culture. HACC, Central Pennsylvania's community college [Electronic resource]. URL: https://socialsci.libretexts.org/Courses/HACC_Central_Pennsylvania's_Community_College/ANTH_205%3A_Cultures_of_the_World_-_Perspectives_on_

Culture_(Scheib)/09%3A_Family_and_Marriage/9.03%3A_Kinship_Systems_and_Terms (Accessed: 02.02.2023).

9. Panmey B. Strategic Vocabulary Learning in Vocabulary List Learning: Insights from EFL Learners in Thailand // 3L: Language, linguistics, literature. - 2023. URL: <http://dx.doi.org/10.17576/3L-2023-2901-07> (Accessed: 02.02.2023).

10. Бейсенбаева Л.Ж., Балабеков А.К., Жакыпжанова А.С. Қазақ тілі: Қарапайым деңгей (А1): шетелдегі қазақ диаспорасына арналған әмбебап оқулық. – Нұр-Сұлтан: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Тіл саясаты комитеті, 2021. – 196 б.

11. Құлманов Қ.С., Әділбек А.М., Мағзұмбекова Ә.Қ., Хамитов А.Ф. Қазақ тілі (А1 деңгейі. Шетелдік студенттерге арналған оқу құралы). – Нұр-Сұлтан: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, 2021. – 176 б.

12. Зайсанбаев Т.Қ., Карипбаева Г.А., Канленова Б.Н. Қазақ тілі: шетел студенттеріне арналған оқу құралы. - Алматы: Қазақ университеті, 2016. – 92 б.

13. Күзекова З.С., Аяпова Т.Т., Оразбаева Ф.Ш., Мамаева М.Қ. Қазақ тілін қарапайым деңгейде меңгерудің деңгейлік тақырыптық лексикалық минимумы. Екінші басылым. – Астана: «Ұлттық тестілеу орталығы» РМҚК, 2017. – 40 б.

14. Даулеткереева Н.Ж., Нурмағамбетова Н.А., Смыкова А.Д.. Қазақ тілі. Базалық деңгей (А2): шетелдегі қазақ диаспорасына арналған әмбебап оқулық. – Нұр-Сұлтан: Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Тіл саясаты комитеті, 2021. – 218 б.

15. Мұсаева Г. Қазақ тілі – шет тілі ретінде. Базалық деңгей: оқу құралы. 1-кітап. – Астана: Ш.Шаяхметов атындағы тілдерді дамытудың республикалық үйлестіру-әдістемелік орталығы, 2015 – 242 б.

16. Досмамбетова Г.Қ., Балабеков А.К., Бозбаева-Хунг А.Т., Хазимова Ә.Ж., Салыхова Б.О. Қазақ тілі. Базалық деңгей. – Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2016. – 320 б.

17. Күзекова З.С., Аяпова Т.Т., Оразбаева Ф.Ш., Мамаева М.Қ. Қазақ тілін базалық деңгейде меңгерудің деңгейлік тақырыптық лексикалық минимумы / Екінші басылым. – Астана: «Ұлттық тестілеу орталығы» РМҚК, 2017. – 72 б.

18. Әуезов М. Абай жолы. Бірінші кітап. – Алматы: «Жеті жарғы», 1997. – 319 б.

References

1. Ter-Minasova S.G. Til zhane madenietaralyk madenietaralyq kommunikaciya [Language and intercultural communication] (National Translation Bureau, Almaty, 2018, 320 p.). [in Kazakh]

2. Sagdieva R., Husnutdinov D., Miezagitov R., Galiullin R. Kinship terms as proof of genetic relationship, Journal of social studies education research, 10(3), 103-107 (2019).

3. Orazbekova I.G., Muldagalieva A.A., Okusheva G.T. Sociokul'turnye funkcii kazahskih terminov rodstva po braku [Sociocultural functions of kazakh Kazakh affinal kinship terms]. ҚазҰУ ҚазҰУ Хабаршысы. Филология сериясы [Bulletin of KazNU. Philology series, 3 (175), 105-112 (2019). Available at: <https://doi.org/10.26577/EJPh-2019-3-ph15>. (Accessed: 15.09.2022). [in Russian]

4. Kazak Qazaq adebi tilinin sozdigi. On bes tomdyqk. 1 tom. KurastQurast. T.ZhanuzakZhanuzaq, S.Omarbekov, A.Zhunisebek Zhunisebek zhane t.b. [Kazakh dictionary] (Almaty, «Til bilimi instituty», 2011. 1 tom, 752 p.) [in Kazakh]

5. Online Cambridge dictionary. [Electronic resource]. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/mother> (accessed 02.02.2023)

6. Qazaq Kazak adebi tilinin sozdigi. On bes tomdyk [Kazakh dictionary. 15 volumes]. Vol.1 Comp. by G.Kaliev, S.Bizakov, O. Nakysbekov and others (Institute of linguistics, Almaty, 2011, 744 p.). [in Kazakh]

7. Online Cambridge dictionary [Electronic resource]. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/grandmother> (accessed 02.02.2023)

8. Crystal Sheib Cultures of the world: Perspectives of culture. HACC, Central Pennsylvania's community college [Electronic resource]. Available at: [https://socialsci.libretexts.org/Courses/HACC_Central_Pennsylvania's_Community_College/ANTH_205%3A_Cultures_of_the_World_-_Perspectives_on_Culture_\(Scheib\)/09%3A_Family_and_Marriage/9.03%3A_Kinship_Systems_and_Terms](https://socialsci.libretexts.org/Courses/HACC_Central_Pennsylvania's_Community_College/ANTH_205%3A_Cultures_of_the_World_-_Perspectives_on_Culture_(Scheib)/09%3A_Family_and_Marriage/9.03%3A_Kinship_Systems_and_Terms) (Accessed: 02.02.2023)

9. Panmey B. Strategic Vocabulary Learning in Vocabulary List Learning: Insights from EFL Learners in Thailand. 3L: Language, linguistics, literature, 29(1), 93-107 (2023). Available at: <http://dx.doi.org/10.17576/3L-2023-2901-07> (Accessed: 02.02.2023).

10. Beisenbaeva L.Zh., Balabekov A.K., Zhakypzhanova A.S. Qazaq Kazak tili: Karapajym dengej (A1): sheteldegi kazak diasporasyna arналған ambebap okulyk [Kazakh. Elementary level (A1): universal textbook for the Kazakh diaspora abroad] (Committee on language policy of the Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan Nur-Sultan, 2021, 196 p.). [in Kazakh]

11. Kulmanov K.S., Adilbek A.M., Magzumbekova A.K., Hamitov A.G. Qazaq Kazak tili (A1 dengeji. Sheteldik studentterge arналған oku kuraly) [Kazakh for foreigners. Level A1. Manual for foreign students] (L.N.Gumiliov ENU, Nur-Sultan, 2021, 176 p.). [in Kazakh]

12. Zaisanbaev T.K., Karipbaeva G.A., Kanlenova B.N. Qazaq Kazak tili: shetel studentterine arналған oku kuraly [Kazakh for foreigners: manual for foreign students] («Qazaq Kazak universiteti», Almaty 2016, 92 p.). [in Kazakh]

13. Kuzekova Z.S., Ayapova T.T., Orazbaeva F.Sh., Mamaeva M.K. Qazaq Kazak tilin karapajym dengejde mengerudin dengejlik takyryptyk leksikalyk minimumy [Level thematic lexical minimum of basic knowledge of the Kazakh language]. 2nd edition (National Testing Center, Astana, 2017, 40 p.). [in Kazakh]

14. Dauletkereeva N.Zh., Nurmagambetova N.A., Smykova A.D. Qazaq Kazak tili. Bazalyq dengeji (A2): Sheteldegi kazak qazaq diasporasyna arналған ambebap okulyq [Kazakh. Pre-intermediate level. Universal textbook for the Kazakh diaspora abroad] (Language Policy Committee of the Ministry of Education and science of the Republic of Kazakhstan, Nur-Sultan, 2021, 218 p.). [in Kazakh]

15. Musaeva G. Qazaq Kazak tili – shet tili retinde. Bazalyq dengeji: oku oqu kuralyquraly. [Kazakh. Pre-intermediate level: study guide]. Book 1 (Republican coordination and methodological Center for the development of languages named after Sh. Shayakhmetov, Astana, 2015, 242 p.). [in Kazakh]

16. Dosmambetova G.K., Balabekov A.K., Bozbaeva-Hung A.T., Hazimova A.Zh., Salyhova B.O. Qazaq Kazak tili. Bazalyk Bazalyq dengej [Kazakh. Pre-intermediate level] (National Testing Center, Astana, 2016, 320 p.). [in Kazakh]

17. Kuzekova Z.S., Ayapova T.T., Orazbaeva F.Sh., Mamaeva M.K. Qazaq Kazak tilin bazalyk bazalyq dengejde dengeide mengerudin dengejlik dengeilik takyryptyk taqyryptyq leksikalyk leksikalyq minimum [Topic vocabulary for pre-intermediate level]. 2nd edition (National Testing Center, Astana, 2017, 72 p.). [in Kazakh]

18. Auevov M. Abaj Abai zholy [The Way of Abai]. Book 1 («Zheti zhargy», Almaty, 1997, 319 p.). [in Kazakh]

G. Rysbekkyzy

L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Kinship terms in Kazakh and English languages as a tool to form intercultural competence

Abstract. To learn any new language, it is important to know the literary heritage, vocabulary, culture, and the general concepts of that nation. Because words are not only a means of communication that can be used through translation, but you also need to remember that each country also has its own informational features associated with its national identity. Considering this problem, the article paid attention to the concepts of intercultural communication and intercultural competence, which must be taken into account when teaching the Kazakh language to the English-speaking audience. The terms of kinship and their use in the Kazakh and English languages were compared from the semantic, cognitive, and functional side, their similarities and differences were determined. The main attention was paid to the methodology of teaching Kazakh terms of kinship to a foreign audience. Based on the opinions of scientists, lexical units were systematized by language levels. Focusing on the Kazakh worldview and culture, effective ways of teaching them at every level of language learning were proposed. The activities and tools that can be used at each language level have been selected, analyzed, and classified according to the learning objectives. As a prerequisite for the correct understanding of these words, a comparative dictionary of kinship terms in Kazakh and English was created.

Keywords: kinship terms, family relationship, intercultural communication, intercultural competence, language teaching.

Г.Рысбекқызы

Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева, Астана, Казахстан

Термины родства в казахском и английском языках как инструмент формирования межкультурной компетенции

Аннотация. Для эффективного изучения любого языка важно знать литературное наследие, словарный запас, культуру, а также общие понятия этого народа. Потому что слова – это не только средство коммуникации, которые можно использовать посредством перевода, но и нужно помнить, что каждая страна также имеет свои информационные особенности, связанные с ее национальной идентичностью. Принимая во внимание эту проблему, в статье внимание уделялось понятиям межкультурной коммуникации и межкультурной компетенции, которые необходимо учитывать при обучении англоязычную аудиторию казахскому языку. Сравнивались термины родства и их употребление в казахском и английском языках с семантической, когнитивной и функциональной стороны, определялись их сходства и различия. Основное внимание уделялось методике обучения казахских терминов родства иностранной аудитории. Опираясь на мнения ученых, лексические единицы были систематизированы по языковым уровням. Придавая значение казахскому мировоззрению и культуре, были предложены эффективные способы их преподавания на каждом этапе изучения языка. Упражнения и инструменты, которые можно использовать на каждом языковом уровне, были отобраны, проанализированы и классифицированы в соответствии с целями обучения. В качестве предпосылки для правильного понимания этих слов был создан сравнительный словарь терминов родства на казахском и английском языках.

Ключевые слова: термины родства, родственные связи, межкультурная коммуникация, межкультурная компетенция, обучение языку.

Автор туралы мәлімет:

Рысбекқызы Г. – Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ІІ курс докторанты, Астана, Қазақстан.

Rysbekkyzy G. – PhD student, L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.